

RĪCĪBSPĒJA

Informācija cilvēkiem ar garīga rakstura traucējumiem un viņu tuviniekiem.

ZELDA

RESURSU CENTRS CILVĒKIEM AR GARĪGIEM TRAUCĒJUMIEM

Informāciju sagatavojusi **Annija Mazapša**, RC "ZELDA" juriste.

Krievu valodā tulkojusi **Aleksandra Pavlovska**, RC "ZELDA" sociālā darbiniece – atbalsta persona

Brošūru izdevusi biedrība "Resursu centrs cilvēkiem ar garīgiem traucējumiem **"ZELDA"**" ar nodibinājuma "Fonds atvērtai sabiedrībai **"Dots"**" finansiālo atbalstu.

Sagatavots iespiešanai SIA **"Puse plus"**

Bukleta mērķis ir sniegt informāciju personām ar garīga rakstura traucējumiem un viņu tuviniekiem par pieejamiem tiesību un interešu aizsardzības mehānismiem – proti, rīcībspējas ierobežošanu un alternatīvajiem mehānismiem. Bukletā Jūs atradīsiet informāciju par to, kas ir rīcībspēja, kādos gadījumos to var ierobežot un atjaunot, kādus ierobežojumus var noteikt, kā sastādīt pieteikumu un kā pārsūdzēt tiesas nolēmumu. Plašāku un aktuālāku informāciju varēsiet atrast biedrības „Resursu centrs cilvēkiem ar garīgiem traucējumiem „ZELDA”” interneta mājaslapā www.zelda.org.lv. Šajā mājaslapā atradīsiet arī piemērus kā sastādīt pieteikumu tiesai.

Bukletā un RC ZELDA mājaslapā sniegtā informācija nav juridiski saistoša un tā var mainīties. Pirms pieteikuma iesniegšanas vienmēr iepazīstieties ar aktuālajām likuma prasībām (Civillikumu un Civilprocesa likumu).

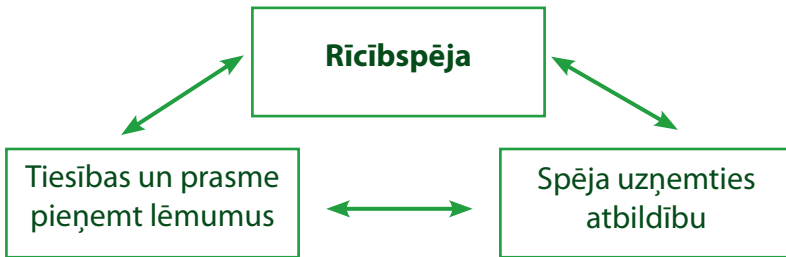
SATURS

1. Kas ir rīcībspēja? _____ **5**
2. Kādos gadījumos var ierobežot un atjaunot rīcībspēju? _____ **5**
3. Kādos jomās rīcībspēju var ierobežot? _____ **6**
4. Kādās jomās rīcībspēju ierobežot nedrīkst? _____ **6**
5. Kurš un cik bieži var iesniegt tiesā pieteikumu? _____ **7**
6. Kam ir jābūt pieteikumā? _____ **7**
7. Kādus lūgumus var izteikt tiesai? _____ **9**
8. Kādas ir manas tiesības un pienākumi tiesā? _____ **11**
9. Kā notiek tiesas sēde? _____ **12**
10. Kas notiek pēc tam, kad pasludināts tiesas spriedums? _____ **13**
11. Vai es varu pārsūdzēt tiesas spriedumu un kā to izdarīt? _____ **14**
12. Kādas alternatīvas ir rīcībspējas ierobežošanai? _____ **14**
13. Kur es varu saņemt juridisko palīdzību? _____ **18**

1. Kas ir rīcībspēja?

Katrs cilvēks ikdienā pieņem dažādus lēmumus par sadzīviskiem jautājumiem, piemēram, par ikdienas izdevumiem, par darbu, par pakalpojumiem, kas nepieciešami, lai nodrošinātu ikdienas aprūpi, par pieejamajiem iztikas līdzekļiem un palīdzību, par dzīvesvietu, par medicīniskiem jautājumiem utt. Rīcībspēja sastāv no trim elementiem:

- ◇ persona ir pilngadīga (vismaz 18 gadus veca);
- ◇ persona spēj īstenot savas tiesības; un
- ◇ spēj uzņemties pienākumus.

Civilprocesa likuma 72.panta pirmā daļa

2. Kādos gadījumos var ierobežot un atjaunot rīcībspēju?

Rīcībspējas ierobežojumu var noteikt tikai tiesa, kurai jāiesniedz pieteikums. Lai noteiktu rīcībspējas ierobežojumus, ir jāiesniedz pieteikums tiesā. Tomēr, lai tiesa varētu izlemt, vai rīcībspējas ierobežošana ir nepieciešama, Jums pieteikumā ir jāsniedz atbildes uz trīs jautājumiem:

- ◇ vai personai ir garīga rakstura vai citi veselības traucējumi (jānorāda tieši kādi);
- ◇ vai rīcībspējas ierobežojuma noteikšana nepieciešama personas interesēs (jānorāda, tieši kādas intereses jāaizsargā, kādas šobrīd ir apdraudētas, piemēram, personas rīcība rada būtiskus zaudējumus, kā rezultātā var tikt zaudēts vienīgais mājoklis);
- ◇ vai tas ir vienīgais veids kā aizsargāt personas intereses (jānorāda, kādus līdzekļus esat līdz šim izmantojis un kādēļ tas nav bijis pietiekami).

Tātad, lai noteiktu rīcībspējas ierobežojumu, tam jābūt absolūti nepieciešamam un pieteicējam būtu jānorāda, ka ar citiem līdzekļiem nav iespējams nodrošināt personas tiesību un interešu aizsardzību.

Ja vēlaties iesniegt pieteikumu par rīcībspējas atjaunošanu, Jums ir jāatbild uz tieši

tiem pašiem trīs jautājumiem un jānorāda, kā pats vai Jūsu tuvinieks tiek galā ar ikdienas dzīves pienākumiem un kādus mazāk ierobežojošus līdzekļus būtu iespējams izmantot:

- ◇ vai personai ir garīga rakstura vai citi veselības traucējumi (jānorāda tieši kādi);
- ◇ kādēļ pašreiz noteiktie rīcībspējas ierobežojumi neatbilst personas interesēm, kuras intereses persona pati spēj aizsargāt;
- ◇ ar kādiem citiem līdzekļiem var nodrošināt personas interešu aizsardzību.

Civillikuma 357.pants

3. Kādās jomās rīcībspēju var ierobežot?

Rīcībspēju nevar atņemt pilnībā, bet var noteikt tikai ierobežojumus konkrētās jomās. Jomu uzskaitījums atrodams Civillikumā un Civilprocesa likumā. Šajos likumos paredzēts, ka var ierobežot personas rīcību:

- ◇ izdarīt un saņemt maksājumus;
- ◇ slēgt darījumus;
- ◇ rīcībā ar mantu un tās pārvaldībā, it īpaši jautājumos, kas skar nekustamā īpašuma jomu;
- ◇ komercdarbības un saimnieciskās darbības veikšanā.

Tiesa var vērtēt ierobežojumus arī citās jomās, ja no lietā iesniegtajiem pierādījumiem redzams, ka tas ir nepieciešams personas interesēs. Tomēr neatkarīgi no iesniegtā pieteikuma un tiesai piešķirtās rīcības brīvības, ierobežojumus var noteikti tikai tādā apjomā:

- ◇ kādā persona nespēj saprast savas darbības nozīmi vai
- ◇ nespēj savu darbību vadīt.

Personiskās nemantiskās tiesības ierobežot nedrīkst.

Civilprocesa likuma 268.pants un Civillikuma 356.¹ un 358.¹ pants

4. Kādās jomās rīcībspēju ierobežot nedrīkst?

Ikvienam cilvēkam ir tiesības, kuras nedrīkst ierobežot. Likumā šīs tiesības nosauktas par personiskajām nemantiskajām tiesībām – tās ir tiesības, kuras var īstenot tikai pati persona.

- ◇ personiskās nemantiskās tiesības, piemēram, tiesības laulāties, tiesības veidot ģimeni, tiesības uz vārdu un uzskatu brīvību, tiesības brīvi pārvietoties, tiesības izvēlēties savu dzīvesvietu, tiesības vērsties valsts un pašvaldību institūcijās, tiesības strādāt (vai slēgt darba līgumu), u.c.;

- ◇ tiesības vērsties tiesā par noteiktajiem rīcībspējas ierobežojumiem;
- ◇ tiesības vērsties bāriņtiesā domstarpību gadījumos starp aizgādni un aizgādībā esošo personu;
- ◇ jautājumos par aizgādņa iecelšanu un atcelšanu.

Civillikuma 356.¹ pants

5. Kurš un cik bieži var iesniegt tiesā pieteikumu par rīcībspējas ierobežojumu noteikšanu, pārskatīšanu vai atcelšanu?

Pieteikumu par rīcībspējas ierobežojumu noteikšanu vai pārskatīšanu var iesniegt:

- ◇ pati persona, kurai ir garīga rakstura vai citi veselības traucējumi;
- ◇ bērni;
- ◇ brāļi un/vai māšas;
- ◇ vecāki;
- ◇ laulātais; vai
- ◇ prokurors.

Tātad pieteikumu var iesniegt tikai pati persona, tās tuvākie radnieki vai prokurors. Gadījumā, ja kāda cita persona, kas nav minēta likumā, uzskata, ka rīcībspējas ierobežojumu noteikšana ir vienīgais līdzeklis kā aizsargāt personas intereses, viņai sākmā jāvēršas pie prokurora. Prokurors izvērtēs, vai iesniegums ir pamatots un pats iesniegs pieteikumu tiesā (ja būs nepieciešams).

Pieteikumu par rīcībspējas ierobežojumu noteikšanu, pārskatīšanu vai atcelšanu var iesniegt jebkurā laikā. Tomēr aizgādņim vismaz reizi septiņos gados ir obligāti jāiesniedz tiesā pieteikums par rīcībspējas ierobežojumu pārskatīšanu.

Svarīgi!

- ◇ Ja Jums ir garīga rakstura traucējumi (intelektuālās attīstības traucējumi vai psihiska saslimšana), Jums pašam ir tiesības iesniegt tiesā pieteikumu.
- ◇ Noteiktie rīcībspējas ierobežojumi ir obligāti jāpārskata vismaz reizi septiņos gados.

Civilprocesa likuma 264.¹ pants un 270.² pants

6. Kam ir jābūt pieteikumā par rīcībspējas ierobežojumu noteikšanu, pārskatīšanu vai atcelšanu?

Pieteikuma sastādīšanai Jums nav obligāti jāmeklē juridiskā palīdzība un pieteikumu varat sastādīt pats. Likums nosaka, kam ir jābūt pieteikumā:

- ◇ tiesas nosaukums un adrese, kur pieteikumu iesniegsiet (nosaka pēc personas dzīvesvietas vai ārstniecības iestādes atrašanās vietas);
- ◇ pieteikuma iesniedzēja:
  - vārds, uzvārds;
  - personas kods;
  - deklarētā dzīvesvieta;
- ◇ ja pieteicējam ir pārstāvis, tad jānorāda pārstāvja:
  - vārds, uzvārds;
  - personas kods;
  - adrese saziņai ar tiesu;
- ◇ ieinteresētās personas:
  - vārds, uzvārds (vai nosaukums);
  - personas kods, ja tas ir zināms;
  - adrese, kur personu vai iestādi var sasniegt;
- ◇ pieteikuma priekšmets un pamatojums, piemēram, par rīcībspējas ierobežojumu noteikšanu, pārskatīšanu vai atcelšanu;
- ◇ apstākļi, uz kuriem pieteikums pamatots un pierādījumi, kas tos apstiprina;
- ◇ pieteicēja lūgumi tiesai
- ◇ pievienoto dokumentu saraksts
- ◇ pieteikuma sastādīšanas vieta un datums
- ◇ paraksts

Jums ir tiesības pieaicināt lietas izskatīšanā pārstāvi, ja uzskatāt, ka pašam nav pietiekamu zināšanu vai prasmju, lai vērstos tiesā. Par pārstāvi var būt gandrīz jebkura fiziska persona pēc Jūsu brīvas izvēles. Pārstāvību var noformēt pie notāra vai tiesā tiesas sēdes laikā. Pat, ja esat persona ar ierobežotu rīcībspēju, Jums ir tiesības brīvi izvēlēties savu pārstāvi.

Ja Jums ir piešķirts trūcīgas vai maznodrošinātas personas statuss vai atrodaties pilnā valsts vai pašvaldības apgādībā (piemēram, aprūpes centrā) Jūs varat vērsties Juridiskās palīdzības administrācijā un lūgt Jums nodrošināt bezmaksas juridisko palīdzību.

Ieinteresētā persona ir persona, kurai ar tiesas spriedumu var tieši rasties kādas tiesības vai pienākumi. Piemēram, tā būs persona, par kuru pieteikums iesniegts (persona ar garīga rakstura traucējumiem) vai tās aizgādnieks un konkrētā novada vai rajona bāriņtiesa.

Svarīgi!

- ◇ Pieteikumam obligāti jāpievieno dokumentu oriģināli. Ja nevēlaties to darīt, varat iesniegt pieteikumu personīgi tiesas kancelejā uzrādot oriģinālus un pieteikumam pievienojot kopijas.
- ◇ Jāiesniedz tik daudz pieteikumu eksemplāru cik puses ir lietā – bāriņtiesa, pati persona un aizgādnis (ja tāds ir).
- ◇ Pieteikums ir obligāti jāparaksta!
- ◇ Par pieteikuma iesniegšanu un lietas izskatīšanu tiesā nekas nav jāmaksā.

Civilprocesa likuma 82.-87.pants un 254.pants

7. Kādus lūgumus var izteikt tiesai?

Pieteikumā Jūs varat izteikt tiesai visdažādākos lūgumus, kuriem ir būtiska nozīme lietas izskatīšanā un kas var palīdzēt noskaidrot lietai svarīgus apstākļus. Lūgumu skaits un apjoms nav ierobežots, bet Jums vajadzētu pieteikumā **obligāti** lūgt tiesu:

1. izskatīt jautājumu par tiesu psihiatriskās vai kompleksās tiesu psihiatriskās un tiesu psiholoģiskās ekspertīzes nozīmēšanu.

Svarīgi!

Ekspertīzes veikšana vairs **nav obligāta**. Jūs varat lūgt tiesu neveikt ekspertīzi vispār un iesniegt tiesai citus pierādījumus, kas sniedz liecības par personas ikdienas dzīves prasmēm un iemaņām, piemēram, tuvu cilvēku liecības (liecinieki) vai sociālā darbinieka (kurš ar personu strādā ikdienā vai ilgstoši) atzinums par personas spējām un prasmēm, ģimenes ārsta izziņa vai psihiatra izziņa, atzinumu par personas spējām no Dienas centra utt.

Ja tomēr tiesa nolemj veikt ekspertīzi un uzskata, ka bez šī pierādījuma lietu izskatīt nevarēs, Jūs varat lūgt tiesu nozīmēt ambulatoro (bez ievietošanas slimnīcā) vai stacionāro (ar ievietošanu slimnīcā līdz 30 dienām) ekspertīzi.

2. Pieprasīt papildu pierādījumus, piemēram, izziņu no ģimenes ārsta vai ārstējošā psihiatra, ja neesat to varējis iegūt iepriekš.
3. Ja iesniedzat pieteikumu par kādu citu personu un neesat arī aizgādnis, tad Jūsu iespējas iegūt medicīniskus dokumentus būs ļoti ierobežotas. Tiesai savukārt ir tiesības no jebkuras personas pieprasīt jebkuru informāciju, kurai var būt nozīme lietā.
4. Pieaicināt lieciniekus (ja esat paredzējis, ka tādi varētu piedalīties). Par lieciniekiem var būt jebkuras personas, kuras ilgstoši bijušas kopā ar personu, par kuru iesniegts pieteikums. Jums ir jānorāda liecinieka kontaktinformācija (vārds, uzvārds, personas kods un adrese) un kādu lietai nozīmīgu informāciju

tas var sniegt tiesā. Liecinieku skaits nav ierobežots, tomēr Jums ir jāciena gan tiesas, gan citu lietas dalībnieku laiks un pārāk daudz liecinieku aicināt nevajag, ja visi var liecināt par vieniem un tiem pašiem apstākļiem.

5. Noteikt rīcībspējas ierobežojumus vai tos pārskatīt, kā arī atjaunot rīcībspēju (pieteikuma priekšmets)

6. Ja vēlaties, lai tiesa nosaka rīcībspējas ierobežojumus, tad Jums ir konkrēti jānorāda, tieši kādās jomās ierobežojumi būtu nepieciešami un kāpēc.

7. Ja vēlaties pārskatīt un saglabāt ierobežojumus, Jums jānorāda, kurās jomās uzskatāt, ka ierobežojumi būtu saglabājami un kādās jomās atceļami.

8. Ja vēlaties atcelt noteiktos ierobežojumus, tad tiesai jāizsaka lūgums par pilnu rīcībspējas atjaunošanu un ierobežojumu atcelšanu.

9. Noteikt aizgādņa rīcības apjomu.

10. Ja tiesa ierobežo rīcībspēju, tai arī ir jānosaka, kādos gadījumos un kādā apjomā aizgādņi var rīkoties. Jūs tiesai varat lūgt noteikt, ka:

- persona kādā noteiktā apjomā var rīkoties pati (piemēram, ar naudas līdzekļiem, kas nepārsniedz EUR 20 vai invaliditātes pensijas apjomu);
- persona kādu tiesību īstenošanā var rīkoties tikai kopā ar aizgādņi, piemēram, korespondences saņemšanā, rīcībā ar naudas līdzekļiem, kas ir, piemēram, lielāki par EUR 20 vai invaliditātes pensiju, lēmumu pieņemšanā par nekustamā īpašuma pārdošanu, ieķīlāšanu, izīrēšanu u.tml.
- aizgādņi kādā tiesību apjomā var rīkoties patstāvīgi.

Vienā pieteikumā Jūs varat lūgt tiesu noteikt visus iepriekš norādītos variantus, pielāgojoties tās personas vajadzībām un interesēm, par kuru pieteikums ir iesniegts. Atcerieties, ka rīcībspējas ierobežojumus var noteikt tikai un vienīgi, ja tas ir personas interesēs un ja nav pieejami citi līdzekļi, kā tās aizsargāt.

Pieteikuma tekstā Jums ir jāapraksta katrs no saviem lūgumiem un pieteikuma beigās Jums ir skaidri jāuzskaita izteiktie lūgumi, lai tie būtu pārskatāmi un tiesai būtu vieglāk tos izskatīt.

Civilprocesa likuma 74.pants, 93.pants, 112.pants, 121.pants, 162.pants, 266-267.¹ pants, 270.⁴ pants un 270.⁵ pants

8. Kādas ir manas tiesības un pienākumi tiesā?

Neatkarīgi no tā, vai esat pieteicējs vai ieinteresētā persona, Jums tiesā ir šādas tiesības:

- 1) iepazīties ar lietas materiāliem, izdarīt no tiem izrakstus un izgatavot kopijas;
- 2) piedalīties tiesas sēdē;
- 3) pieteikt noraidījumus;
- 4) iesniegt pierādījumus;
- 5) piedalīties pierādījumu pārbaudīšanā;
- 6) pieteikt lūgumus;
- 7) dot tiesai mutvārdu un rakstveida paskaidrojumus;
- 8) izteikt savus argumentus un apsvērumus;
- 9) celt iebildumus pret citu lietas dalībnieku lūgumiem, argumentiem un apsvērumiem;
- 10) pārsūdzēt tiesas spriedumus un lēmumus;
- 11) saņemt spriedumu, lēmumu un citu lietā esošo dokumentu norakstus, kā arī izmantot citas procesuālās tiesības, kuras piešķirtas ar Civilprocesa likumu.

Papildus iepriekš minētajam:

- 1) pieteicējam ir tiesības:
  - a. pilnīgi vai daļēji atteikties no pieteikuma;
  - b. grozīt pieteikumu, iekams nav uzsākta lietas izskatīšana pēc būtības.
- 2) savukārt ieinteresētajai personai ir tiesības:
  - c. pilnīgi vai daļēji atzīt pieteikumu
  - d. vai celt iebildumus pret pieteikumu.

Visām lietā iesaistītajām pusēm ir pienākums:

- 1) ierasties pēc tiesas aicinājuma tiesā;
- 2) savlaicīgi rakstveidā paziņot par iemesliem, kuru dēļ nevar ierasties uz tiesas sēdi, iesniedzot par to pierādījumus;

- 3) netraucēt tiesas sēdes gaitu;
- 4) bez ierunām pakļauties tiesneša norādījumiem un tiesas lēmumiem;
- 5) izpildīt citus procesuālos pienākumus, kas tām noteikti ar likumu.

Civilprocesa likuma 74.pants

9. Kā notiek tiesas sēde?

Tiesa Jums atsūtīs vēstuli, kur būs norādīts datums un laiks, kad notiks tiesas sēde, kā arī vieta (tiesas nosaukums un adrese). Tādu pašu informāciju saņems arī citas lietā iesaistītās personas – persona, par kuru iesniegts tiesā pieteikums, liecinieki, ja tādi ir aicināti, eksperti, bāriņtiesas pārstāvis un prokurors. Uz tiesas sēdi obligāti ir jāņem līdzī personu apliecinošs dokuments – pase vai personas identifikācijas karte.

Uz tiesas sēdi obligāti aicina pašu personu, par kuru iesniegts tiesā pieteikums. Izņēmums ir personas smagais veselības stāvoklis, kuru apliecina ārstējošais ārsts un bāriņtiesas pārstāvis.

Lietas par rīcībspējas ierobežojumu noteikšanu, pārskatīšanu vai atcelšanu skata slēgtā tiesas sēdē. Tas nozīmē, ka neviena persona, kura nav aicināta uz tiesas sēdi, tiesas sēžu zālē netiks ielaista.

Tiesas sēdē būs:

- ◇ viens tiesnesis
- ◇ tiesas sēžu sekretārs
- ◇ prokurors
- ◇ pieteikuma iesniedzējs
- ◇ persona, par kuru pieteikums iesniegts
- ◇ bāriņtiesas pārstāvis
- ◇ aizgādnis (ja nepieciešams)

Tiesa sniegs visiem informāciju par to, kas un kādu lietu izskatīs. Tiesa pārbaudīs to personu dokumentus, kuras atnākušas uz lietas izskatīšanu. Pēc uzaicinājuma iedodiet tiesai savu pasi vai identifikācijas karti. Ja kāda no personām nav ieradusies uz lietas izskatīšanu, tiesa noskaidros visu dalībnieku viedokli, vai var turpināt lietas izskatīšanu vai tomēr tiesas sēde ir jāatliek. Ja Jūs nesaprotat latviešu valodu, Jūs varat lūgt tiesu Jums nodrošināt tulku. Tad tiesa pieaicinās tulku un Jums par to nevajadzēs maksāt.

Tiesas sēdes laikā pieteikuma iesniedzējs pastāstīs par ko iesniegts pieteikums, ko lūdz tiesu izlemt un kādi pierādījumi ir iesniegti, lai noteiktu rīcībspējas ierobežojumus, vai tos atceltu vai pārskatītu. Ieinteresētās personas (persona, par kuru iesniegts pieteikums, bāriņtiesas pārstāvis, aizgādnis) varēs paust savu viedokli par iesniegto pieteikumu – vai pieteikumam piekrist/nepiekrist un kādēļ. Katram no lietas dalībniekiem ir tiesības uzdot jautājumus.

Pēc tam, kad lieta izskatīšana pēc būtības būs noslēgusies, sāksies tiesu debates – šajā laikā varat atkārtoti pamatot savu pieteikumu un norādīt, kādēļ citu lietas dalībnieku argumenti ir vai nav pamatoti.

Pēc tiesas debatēm katrai no pusēm ir tiesības uz vienu repliku, proti, īsu iebildi par kāda lietas dalībnieka teikto, kam noteikti nepiekrītāt. Jūs varat arī atteikties no replikas.

Tiesas sēdes beigās tiesa var pasludināt saīsināto spriedumu, t.i., pateikt tiesas dalībniekiem vai pieteikums ir apmierināts, daļēji apmierināts vai noraidīts. Tiesa var pasludināt saīsināto spriedumu arī atsevišķā tiesas sēdē. Motivācija, proti, iemesli, kādēļ tiesnesis ir apmierinājis, daļēji apmierinājis vai noraidījis pieteikumu būs redzama tikai pilnajā spriedumā. Tiesa noteiks laiku, kad pilnais spriedums būs pieejams rakstveidā. Pirms došanās uz tiesas namu pēc sprieduma, pazvaniet uz tiesas kanceleju un painteresējaties, vai pilnais spriedums ir pieejams.

Civilprocesa likuma 147. – 188.pants

10. Kas notiek pēc tam, kad pasludināts tiesas spriedums?

Pilnajā tiesas spriedumā būs norādīts, pēc cik ilga laika spriedums stāsies spēkā, ja neviens no lietas dalībniekiem to nepārsūdzēs. Šis arī ir termiņš, kurā varat iesniegt apelācijas sūdzību, ja nepiekrītāt tiesas spriedumam.

Ja pilnībā piekrītāt tiesas spriedumam un neviens to nebūs pārsūdzējis, spriedums stāsies spēkā. Par to, ka ir bijis spriedums, kas saistīts ar rīcībspējas ierobežojumu noteikšanu, pārskatīšanu vai atcelšanu, tiesa nosūtīs informāciju elektroniskajam laikrakstam „Latvijas Vēstnesis”. Šajā laikrakstā tiks publicēta ziņa, ka ar konkrētu tiesas spriedumu konkrētai personai (norādot arī personas koda pirmo daļu) ir noteikti rīcībspējas ierobežojumi (tie pārskatīti vai atcelti) un kādas ir aizgādņa pilnvaras.

Pēc tam Jums ar spriedumu jānododas uz bāriņtiesu, kurai ir jāizpilda tiesas spriedumā uzdotais uzdevums, proti, jāpieņem lēmums vai nu par aizgādņa iecelšanu vai at-

celšanu. Bāriņtiesas lēmums ir dokuments, kuru aizgādnim ir vienmēr jāņem līdzi, kad viņš/viņa izpilda personas interesēs tiesas noteiktos uzdevumus un pienākumus.

Aizgādnis vienmēr ir jāmeklē pašam. Par aizgādni var kļūt tuvinieki vai radi. Tāpat likums ļauj personai, kurai ierobežota rīcībspēja pašai izvēlēties aizgādni, kuram viņš uzticas. Bāriņtiesa pirms aizgādņa apstiprināšanas pārlicināsies vai persona spēs izpildīt tiesas uzliktos pienākumus.

Civilprocesa likuma 189. – 204.pants, 208.pants, 268.pants

Bāriņtiesu likuma 40.pants

11. Vai es varu pārsūdzēt tiesas spriedumu un kā to izdarīt?

Tiesas spriedumu var pārsūdzēt tiesas spriedumā noteiktajā termiņā. To var darīt tā persona, kur iesniegusi pieteikumu, persona, par kuru iesniegts pieteikums vai prokurors. Citām personām nav tiesību spriedumu pārsūdzēt.

Par pirmās instances spriedumu var iesniegt apelācijas sūdzību. Apelācijas sūdzībā Jums ir skaidri jānorāda, kādā daļā Jūs spriedumu pārsūdzat (pilnībā vai daļēji), kam tieši nepiekrītat, kādēļ un ko vēlaties, lai tiesa izlemj.

Par apelācijas instances spriedumu varat iesniegt kasācijas sūdzību. Tomēr atcerieties, ka kasācijas sūdzību varat iesniegt tikai par materiālo un procesuālo normu pārkāpumiem, proti, tiesa nav ievērojusi kādas puses procesuālās tiesības (tiesības piedalīties procesā, tiesības paust viedokli utt.) vai ir pasludinājusi spriedumu, kas ir pretējs likuma prasībām (piemēram, ierobežojusi tiesības brīvi pārvietoties, pieņemt lēmumus par ārstniecību u.tml.). Kasācijas instances tiesa neanalizēs pierādījumus un to kā iepriekšējās tiesas šos pierādījumus ir vērtējušas. Kasācijas instancē Jūs varat pārstāvēt sevi pats vai algot zvērinātu advokātu.

Civillikuma 356.¹ pants

Civilprocesa likuma 413. – 440.pants, 450. – 477.pants

12. Kādas alternatīvas ir rīcībspējas ierobežošanai?

Likumā paredzētas divas iespējas, kuras var izmantot kā alternatīvas rīcībspējas ierobežošanai.

1. Pilnvarojums

Ikvienu personu pie notāra var izdot pilnvarojumu, proti, Jūs varat noteikt, ka kādai Jūsu brīvi izvēlētai personai ir tiesības rīkoties Jūsu vietā. Pilnvaru var izdot pie jebkura notāra vai arī izsaukt notāru uz Jūsu dzīvesvietu (Jums būs jāapmaksā ceļa izdevumi). Ja tuvākajā apdzīvotajā vietā (pilsētā) nav notāra, tad pilnvaru var izsniegt arī vietējā bāriņtiesa.

Ejot pie notāra obligāti ir jābūt līdzi pasei, lai notārs (vai bāriņtiesa) var pārlicināties

par Jūsu personību. Lai izvairītos no krāpšanas, notārs uzdos dažādus jautājumus, lai pārlicinātos, ka tiešām saprotat, kādu pilnvaru izdotat un vai Jūsu griba ir patiesa. Notārs var Jūs lūgt pieaicināt arī divus lieciniekus, kas varētu apliecināt izteiktās gribas patiesumu.

Jūs varat izdot pilnvaru, lai:

- veiktu kādu konkrētu uzdevumu (speciālpilnvara), piemēram, ierakstītu nekustamo īpašumu zemesgrāmatā vai reģistrētu mašīnu CSDD.
- Veikt kādas noteiktas šķiras lietas (ģenerālpilnvara), piemēram, rīkoties ar Jūsu naudu vai bankas kontiem.
- Veikt visas nepieciešamās darbības Jūsu tiesību un interešu aizsardzībai (universālpilnvara), piemēram, pārstāvēt valsts un pašvaldību iestādēs, tiesās, finanšu iestādēs, rīkoties ar Jūsu naudu utt.

Atcerieties, ka visas darbības, ko pilnvaras saņēmējs būs veicis Jūsu vārdā un noteiktajā apjomā, Jums būs saistošas un obligātas. Tādēļ Jums ir pilnībā jāuzticās personai, kurai esat piešķīris tiesības rīkoties Jūsu vārdā.

Papildus pilnvaru apjomam varat arī noteikt, vai pilnvara darbojas kādu ierobežotu laika periodu (piemēram, līdz noteiktam datumam vai līdz konkrēta uzdevuma izpildīšanai) un vai ir pilnvaras saņēmējam ir tiesības arī pilnvarot kādu citu rīkoties Jūsu vārdā. Neatkarīgi no tā, kas ir rakstīts pilnvarā, Jums kā pilnvaras devējam ir tiesības atsaukt pilnvaru (pie notāra vai bāriņtiesā, par pilnvaras atcelšanu tiks publicēts sludinājums „Latvijas Vēstnesī”) jebkurā brīdī, ja Jums rodas šaubas par pilnvaras saņēmēja godaprātu un nodomiem.

2. Nākotnes pilnvarojums

Ikvienu personu var pie notāra izdot pilnvarojumu, kuru varēs piemērot nākotnē. Pilnvara sāks darboties, ja:

- iestāsies apstākļi, kuru dēļ persona nevarēs pati apzināties savu rīcību un nevarēs to vadīt, proti, nespēs uzņemties pienākumus un tos pildīt (piemēram, akūts psihiskās veselības stāvokļa pasliktinājums, kā depresija vai mānija, trauma vai cita veida saslimšana, kuras rezultātā persona nespēj savu rīcību apzināties un to vadīt);
- būs saņemta ārstu konsilija izziņa, ka tik tiešām veselības stāvokļa dēļ persona nevar savu rīcību apzināties un nevar to vadīt.

Ejot pie notāra, līdz ir jābūt arī personai, kuru vēlaties pilnvarot. Notārs pārlicināsies, ka gan pilnvaras devējs, gan pilnvarnieks apzinās savu rīcību un abiem ir saprotami pienākumi.

Pilnvarā var noteikt pilnvarnieka tiesības rīkoties ar pilnvaras devējam piederošo

naudu (tajā skaitā rīkoties ar kontiem bankās), tiesības saņemt korespondenci, pārstāvēt valsts un pašvaldību iestādēs, tiesās utt., saņemt informāciju par pilnvaras devēja veselības stāvokli un pieņemt lēmumus par nepieciešamo ārstēšanu un citas tiesības.

Pilnvara beidz darboties:

- ar brīdi, kad pilnvaras devējs atgūst savu veselības stāvokli un var pats rīkoties; vai
- pilnvaras devējs atsauc pilnvaru; vai
- tiesa ir atcēlusi pilnvaru, jo pilnvarnieks nedarbojas pilnvaras devēja interesēs.

Svarīgi!

Pilnvaras izsniegšanas rezultātā cilvēks nezaudē savu rīcībspēju.

Pilnvaras izsniegšana ir maksas pakalpojums.

3. Pagaidu aizgādība

Pagaidu aizgādība ir piemērota situācijām, kad steidzami ir jāatrisina kādi neatliekami jautājumi, bet pati persona lēmumu pieņemt nevar, nākotnes pilnvarojums nav izsniegts un persona arī nevar konkrētajā brīdī skaidri paust savu gribu par pilnvaras izsniegšanu. Pagaidu aizgādība faktiski darbojas kā tiesas izdots pilnvarojums.

► Kad var piemērot:

- personai ir garīga rakstura vai citi veselības traucējumi;
- personas nespēj saprast savas darbības nozīmi vai vadīt savu darbību; un
- ja
  - steidzami nepieciešams personas interesēs;
  - traucējumi ir pārejoši;
  - persona ar savu aktīvo darbību nespēj radīt sev kaitējumu.

► Kādam mērķim var piemērot:

- neatliekamu lietu kārtošanai;
- saistībā ar personas:
  - pamatvajadzību nodrošināšanu; un/vai
  - kopšanu.

Pagaidu aizgādību var nodibināt tikai tiesa, tādēļ Jums ir jāiesniedz pieteikums tiesā. Pieteikumā ir jānorāda, kādēļ pagaidu aizgādība ir nepieciešama un jāiesniedz

pierādījumi (piemēram, ārsta izziņa par veselības stāvokli).

Būtiski atcerēties, ka pagaidu aizgādība tiek nodibināta uz laiku – līdz diviem gadiem. Pēc tiesas noteiktā laika izbeigšanās, ja problēmas vēl joprojām pastāv, būtu jānosaka rīcībspējas ierobežojumi. Visā pagaidu aizgādības laikā cilvēks saglabā pilnu rīcībspēju un tā netiek nekādā veidā ierobežota.

Līdzīgi kā rīcībspējas ierobežošanas gadījumā, arī pagaidu aizgādni ieceļ un uzrauga bāriņtiesa. Tādēļ, ja rodas kādi strīdi vai nesaskaņas starp cilvēku, kuram nodibināta pagaidu aizgādība, un aizgādni, ir jāvēršas attiecīgajā bāriņtiesā.

Piemēram: personai pēc pārciesta insulta iestājās koma, bet ārstēšanu var veikt tikai ārpus valsts robežām. Personai atrodoties slimnīcā vairs nav derīga personas apliecinoša dokumenta izbraukšanai ārpus valsts, kā arī namu apsaimniekotājs draud atslēgt komunālos pakalpojumus, jo ir nesamaksāti rēķini. Tiesa var nodibināt pagaidu aizgādību un noteikt, ka šos jautājumus personas interesēs var atrisināt ieceltais pagaidu aizgādnis.

Civillikuma 2289. - 2317.pants un Bāriņtiesu likuma 60.pants, 61.pants un 70.pants (par pilnvarojumu)

Civillikuma 2317.¹ – 2317.⁷ pants un Civilprocesa likuma 277.¹ – 277.⁶ pants (par nākotnes pilnvarojumu)

Civillikuma 364.² – 364.³ pants un Civilprocesa likuma 270.⁷ – 270.¹⁴ pants (par pagaidu aizgādību)

13. Kur es varu saņemt juridisko palīdzību?

Ja Jums ir piešķirts trūcīgas vai maznodrošinātas personas statuss, vai atrodaties pilnā valsts vai pašvaldības apgādībā (piemēram, atrodaties ilgstošas sociālās aprūpes un rehabilitācijas institūcijā vai ieslodzījuma vietā) Jūs varat vērsties Juridiskās palīdzības administrācijā, lūdzot sniegt bezmaksas valsts nodrošināto juridisko palīdzību.

Valsts nodrošinātā juridiskā palīdzība ietver juridisko konsultāciju, procesuālo dokumentu sastādīšanu (pieteikums, lūgumi, blakussūdzības, apelācijas un kasācijas sūdzības) un pārstāvību tiesā.

Kontaktinformācija

Juridiskās palīdzības administrācija

Pils laukums 4

Rīga, LV – 1050

Tālr.: 80001801

e-pasts: jpa@jpa.gov.lv

internetā: www.jpa.gov.lv

Bezmaksas juridisko palīdzību par visiem jautājumiem, kas saistīti ar personu ar garīga rakstura traucējumiem tiesību un interešu aizsardzību, tajā skaitā par pieteikumu sastādīšanu tiesai rīcībspējas ierobežošanai, pārskatīšanai vai atjaunošanai Jūs varat saņemt arī biedrībā „Resursu centrs cilvēkiem ar garīgiem traucējumiem „ZELDA””. Konsultācijas tiek sniegtas tikai pēc iepriekšēja pieraksta.

Kontaktinformācija

Biedrība „Resursu centrs cilvēkiem ar garīgiem traucējumiem „ZELDA””

Mārupes iela 4 – 31

Rīga, LV – 1002

Tālr.: 67442828, 22062460 vai 27650303

e-pasts: zelda@zelda.org.lv

internetā: www.zelda.org.lv

Valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības likuma 3.pants un 11.pants

